

Kansainvälistyminen edellyttää monipuolista kielitaitoa

Anneli Airola

Kieliparlamentti 2011 kiinnitti huomiota työelämässä tarvittavaan kielitaitoon. Kieliparlamentin kannanotossa todetaan muun muassa, että kieli- ja viestintätaidot ovat kiinteä osa työntekijän ammattitaitoa. (Kieliparlamentti 2011.) Työelämän kansainvälistyminen asettaa uusia ja vaativia haasteita työntekijän osaamiselle. Kielitaidon merkitys tulee selkeästi esille työelämän kielikartoituksissa, joita on tehty sekä valtakunnallisesti että alueellisesti.

Tuorein valtakunnallinen kielitaidon tarvekartoitus on vuonna 2009 Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n teettämä kysely. Kysymyksessä oli merkittävä henkilöstö- ja koulutustiedustelu, sillä tiedusteluun vastanneet yritykset työllistivät yhteensä lähes 370 000 henkilöä. Kyselyn tulokset osoittivat, että yrityksissä tarvitaan monipuolista kielitaitoa. Elinkeinoelämässä tarvitaan eniten englannin kieltä. Englannin valta-asema tulee jatkumaan ja myös vahvistumaan tulevaisuudessa. Seuraavaksi eniten tarvitaan ruotsia ja kolmanneksi eniten venäjää. Aiempiin kartoituksiin verrattuna ruotsi on menettänyt asemiaan, mutta on edelleen toiseksi tärkein työelämässä tarvittu kieli. Ruotsin osaajia tarvitaan; ruotsin kieli yhdistää Suomen Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin. Aiemmissa kartoituksissa saksa on ollut kolmanneksi tärkein kieli, mutta vuoden 2009 kartoituksen tulosten mukaan venäjä on ohittanut saksan kielen. Koska Venäjä ja Saksa ovat Suomen merkittäviä kauppakumppaneita ja lisäksi venäjä ja saksa ovat puhutuimpia kieliä Euroopassa, elinkeinoelämä luonnollisesti tarvitsee näiden kielten taitajia. Mutta myös muiden kielten osaajia tarvitaan. Aasian ja Etelä-Amerikan merkitys kasvaa kansainvälisessä kaupassa. Tästä johtuen elinkeinoelämässä tarvitaan myös portugalilain, kiinan ja espanjan osaajia. (EK 2010.)

Pohjois-Karjalassa on kartoitettu yritysten kansainvälistymistä. Tavoitteena on ollut saada tietoa yritysten nykyisistä ja tulevaisuuden kielitaitotarpeista opetussuunnitelmatyöskentelyä varten. Airola kartoitti vuosina 2001–2002 pohjoiskarjalaisten yritysten kielitaitotarpeita ja selvitti kielikoulutustarpeita (Airola 2004) sekä Airola ja Piironen selvittivät alueellista kielitaidon tarvetta sosiaali- ja terveysalalla (Airola & Piironen 2005). Molemmissa kartoituksissa englanti osoittautui odotetusti tärkeimmäksi yritysten tarvitsemaksi kieleksi, mutta myös muita kieliä tarvittiin. Saksan kielen tarpeen kasvu oli odotettavissa, ruotsin kielen tarpeen ennakoitiin pysyvän ennallaan, ja venäjän kielen tarve oli selkeästi lisääntymässä. Kielitaidon puutteet kohdistuivat erityisesti suullisiin kielenkäyttölanteisiin. Tyypillisiä työelämän suullisia kielenkäyttölanteita olivat sosiaaliset tilanteet, puhelinkeskustelut, asiakaspalvelu, yritysvierailut, messut ja erilaiset suulliset esitykset.

Pohjois-Karjalassa toteutettu tuorein kartoitus, jossa kielitaitotarpeet nousivat esille, on yritysten kansainvälistymiskartoitus, joka toteutettiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun ja Pohjois-Karjalan

kauppakamarin välisenä yhteistyönä. Kartoitus toimii oivana esimerkkinä oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyön hedelmällisyydestä. Yritysten kansainvälistymisedellytysten turvaaminen ja kehittäminen ovat sekä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun että Pohjois-Karjalan kauppakamarin tämän hetkisiä perustehtäviä.

Yritysten kansainvälistymiskartoituksen kysymykset laadittiin Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa ja www-pohjainen kysely lähetettiin Pohjois-Karjalan kauppakamarin toimesta kauppakamarin jäsenyrityksille helmikuussa 2010. Kyselyyn vastasi 309 yritystä. Lisäksi tehtiin haastattelu 12 yrityksessä. Eri alojen ja erikokoiset pohjoiskarjalaiset yritykset olivat hyvin edustettuina kartoituksessa. Vientiä harjoittavien yritysten määrä Pohjois-Karjalassa oli vuonna 2009 noin 100 ja ne työllistivät noin 7 100 henkilöä. Teollisuuden viennistä Pohjois-Karjalassa noin 60 % suuntautuu EU-maihin. Tärkeimmät vientimaat olivat Saksa, Ruotsi ja USA. Kyselylomakkeessa ja haastatteluissa kartoitettiin yrityksen kansainvälistymiseen liittyviä taustatietoja (henkilöstömäärä, toimiala, kansainvälinen toiminta ja pääasialliset markkina-alueet) sekä yritysten kansainvälisen liiketoimintaosaamisen puutteita ja tuen tarvetta. Kyselyssä tarkasteltiin myös yritysten tulevaisuuden kansainvälistymisen tavoitteita sekä yritysten ja oppilaitosten välistä yhteistyötä. Yritysten kansainvälistymiskartoituksen tulokset on raportoitu Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisussa *Kansainvälistyvä Pohjois-Karjala – Näkökulmia kansainvälistymiseen pohjoiskarjalaisissa yrityksissä ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa* (Airola 2011). Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa kartoitettiin myös henkilöstön ja opiskelijoiden käsityksiä kansainvälistymisestä. Myös näiden kartoitusten tulokset on raportoitu tässä julkaisussa.

Rekrytoivalta edellytetään kommunikointivalmiuksia

Työelämän globalisoituminen heijastuu työelämän kielitaitotarpeisiin. Kansainvälistymisestä on tullut tärkeä osa toimintaa yhä useammalle pohjoiskarjalaiselle yritykselle ja työpaikalle. Jotta kansainvälistymisen asettamiin haasteisiin pystytään vastaamaan, yrityksessä tarvitaan kilpailukykyisiä tuotteita ja palveluita, kansainvälistä kysyntää tuotteille ja palveluille, henkilöstön osaamista ja riittävää panostusta kansainvälistymiseen. Yrityksiltä kysyttiin, millaisia valmiuksia kansainvälisiin tehtäviin rekrytoitavalla henkilöllä tulisi olla. Taidot, jotka liittyvät suulliseen kommunikointiin, koettiin tärkeimmiksi: kieli- ja vuorovaikutustaidot (71 %), hyvät neuvottelu- ja yhteistyötaidot (49 %) ja hyvät myyntitaidot (30 %). Muissakin vastaavissa selvityksissä kielitaito on noussut tärkeäksi kansainvälistymisen kriteeriksi (ks. esim. Jussila, Mäkinen, Mäkirinne & Tomperi 1997). Seuraaviksi tärkeimpiä kansainvälisiin tehtäviin rekrytoitavan henkilön valmiuksia olivat kaupankäyntitapojen tuntemus (32 %), tiedonhankinta kohdemaista (23 %) sekä käytännön prosessien tunteminen (23 %). Vähiten tärkeiksi valmiuksiksi koettiin pk-yritysten kansainvälisen rahoituksen hallinta (3 %), kansainvälisten tietoverkkojen hallinta (4 %) ja valmiudet kohdemaan valintaan (4 %).

Englannin kieli ehdoton edellytys

Kieli- ja kulttuuriosaaminen on tärkeä osa yritysten kansainvälistä liiketoimintaosaamista. Vaikka kielitaitotarpeita ei tässä kartoituksessa omana kokonaisuutena kartoitettukaan, kielitaidon tarve ja merkitys nousivat esille. Erityisesti haastatteluissa kielitaitotarpeiden merkitystä käsiteltiin kaikkien haastateltavien kanssa (12 yritystä). Haastatteluissa tuli esille, että kieliosaaminen on tärkeää liikesuhteen rakentamisen kannalta. Yritysten kansainvälistymisen seurauksena kielitaitotarpeet ovat monipuolistuneet ja useiden kielten osaajia tarvitaan. Pohjoiskarjalaisissa yrityksissä englanti on itsestään selvä vaatimus rekrytointitilanteissa ja englannin osaajia on helpointa löytääkin, mutta ongelmia tulee, jos rekrytoitavan tulee hallita saksan, ranskan, venäjän tai espanjan kieli. Pohjois-Karjala on Venäjän naapurimaa ja siksi Venäjä on merkittävä vientimaa pohjoiskarjalaisille yrityksille. Jotta Venäjän kaupassa voi onnistua, tarvitaan Venäjä-osaamista, koska markkinat ovat kovin erilaiset EU-markkinoihin verrattuna. Kartoituksen

tulosten mukaan yli 40 % yrityksistä koki, ettei heidän Venäjä-osaamisensa ole riittävän hyvää. Markkinat Venäjällä eivät ole helppoja, mm. Venäjän lainsäädäntö tekee liiketoiminnan monimutkaisemmaksi. Venäjältä ei juurikaan löydy englannin osaajia. Valtakunnallisestikin yritykset pitävät yhteisen kielen puuttumista yhtenä merkittävänä esteenä suomalais-venäläisen liiketoiminnan menestymisessä, ts. suomalaisten venäjän osaaminen ja venäläisten englannin osaaminen on riittämätöntä (ks. esim. EK 2010).

Haastatteluissa tuli esille, että ei riitä, että vientihenkilöstö osaa kieliä. Myös esimerkiksi jälkimarkkinoinnissa ja talousosastolla tulee olla kieliosaajia. Tuotantopuolellakin työntekijöiden tulisi hallita englannin kieli, koska koneiden ohjelmointikielenä on englanti.

Haastatteluissa korostettiin monipuolisen kielitaidon merkitystä, mutta kokemus on osoittanut, että monipuolisen kielitaidon omaavia henkilöitä on vaikea saada. Siksi yritysten edustajat painottivat englannin merkitystä: kaikkien oppijoiden onkin syytä osata ainakin englantia, koska se on ehdoton maailman valtakieli. Englannin kielestä on tullut maailmanlaajuinen lingua franca, ei ainoastaan diplomatian, turismin ja pop-kulttuurin kieli, vaan myös tieteen, teknologian ja liike-elämän kieli. Kansainvälisessä kaupassa suurin osa englanninkielisestä kommunikaatiosta tapahtuu englantia ei-äidinkielenään puhuvien kesken. Englannin kielellä on suuri rooli kansainvälisessä kommunikoinnissa sekä työssä että vapaa-aikana. Englannin kieltä ei nähdä vain tärkeänä osa kaikkea koulutusta, vaan pikemminkin luonnollisena osa kaikkea ammattitaitoa.

Kielitaidon ohella kansainvälistyvissä yrityksissä tarvitaan myös kulttuurien tuntemusta. Kulttuurien välisellä viestinnällä on keskeinen rooli työelämän viestintätilanteissa. Tieto muista kulttuureista auttaa peilaamaan oman kulttuurimme hyviä ja huonoja puolia. Kansainvälistä yhteistyötä tekevillä tulee olla positiivinen asenne muita kansoja kohtaan ja herkkyyttä erilaisuuksille. Haastatteluissa tuli esille, että joskus kulttuurin merkitystä kuitenkin liioitellaan: Euroopassa tulee hyvin toimeen, jos on oma itsensä ja ottaa muut asiallisella tavalla huomioon. Kun mennään vieraampiin kulttuureihin, on hyvä opiskella kulttuurisia tapoja, koska ne poikkeavat paljon omista tavoistamme. Eräs yrityksistä oli järjestänyt henkilöstölleen Kiinan kulttuurikurssin, koska kyseisen markkina-alueen tuntemusta ei ollut aiemmin. Omakohtaiset kokemukset ja kantapään kautta oppiminen ovat tärkeitä oppimisessa.

Perusopetuksen kielioopinnoilla tärkeä merkitys

Suomalaisilla on ollut perinteisesti hyvä maine kielitaitoisena kansakuntana. EU:n tilastolaitoksen Eurostatin vuonna 2009 keräämien tietojen mukaan liki 70 prosenttia 25–64-vuotiaista suomalaisista kertoo osaavansa kahta tai useampaa kieltä äidinkieltensä lisäksi. Monet Suomesta muuttaneet ovat työllistyneet Euroopassa nimenomaisesti hyvän kielitaitonsa ansiosta. Kahden Euroopassa harvinaisen kielen, suomen ja ruotsin, hallinta koetaan suureksi eduksi työllistymisen kannalta eurooppalaisilla työmarkkinoilla. (SA2011.) Vaikka suomalaisilla on perinteisesti hyvä maine eurooppalaisilla työmarkkinoilla ja vaikka suomalaiset yritykset suorastaan ”janoavat” kielitaitoisia osaajia, kielten opiskelu on vähentynyt ja yksipuolistunut perusopetuksessa 1990-luvun puolivälistä alkaen ja suorastaan romahtanut 2000-luvun aikana. Peruskoulussa tehdyt kielivalinnat heijastuvat jatko-opintoihin, lukioon ja korkea-asteelle. Tehdyillä ratkaisuilla on vaikutuksia myös työelämään.

Tulevaisuuden kansainvälistymisen tavoitteet

Kansainvälistymisen edistäminen Pohjois-Karjalassa on erittäin tärkeää maakunnan tulevaisuuden kannalta. Kansainvälistymisen edistäminen on tuotu esille monissa maakunnan strategiadokumenteissa. Kartoituksessa mukana olleilla yrityksillä oli merkittäviä tavoitteita liittyen kansainvälistymiseen: lähes puolet vastanneista yrityksistä koki kansainvälistymisen olevan tärkeä kehittämiskohde seuraavien kolmen vuoden aikana ja

koki kansainvälisen toiminnan olevan kasvukeino yritykselleen. Yli puolet vastanneista aikoi olla omalla alallaan maailman parhaiden toimijoiden joukossa. Kartoituksessa tuli kuitenkin esille, että yritysten henkilöstön kansainvälisessä liiketoimintaosaamisessa oli puutteita. Selvää tarvetta koulutukseen ja osaamisen lisäämiseen oli vientitoiminnan suunnittelu- ja alkuvaiheissa, kieli- ja kulttuuriosaamisessa, liikesuhteiden rakentamisessa, maa- ja toimintaympäristön osaamisessa ja Venäjä-osaamisessa.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä työskentelevä tarvitsee kielitaitoa, vuorovaikutus- ja viestintätaitoja sekä kulttuurien tuntemusta. Kielikysymykset keskusteluttavat työelämän edustajia, oppilaita ja heidän vanhempiaan, opiskelijoita, puolueita, kielikouluttajia, opetussuunnitelman laatijoita, yhteiskunnallisia päättäjiä ja hallinnon edustajia. Ruotsin kieli on nostanut kielikeskustelun ajankohtaiseksi teemaksi koko Suomessa, ei pelkästään Itä-Suomessa. Huomion kiinnittyminen pelkästään ruotsin kieleen vie huomion pois tai ainakin vähentää sitä kokonaisvaltaisesta kansallisesta kieliosaamisesta. Elinkeinoelämässä tarvittava monipuolinen kielitaito onkin haaste tämän päivän ja tulevaisuuden opiskelijoille ja oppilaitoksille. On tärkeää, että kielikoulutuksessa varmistetaan elinikäisen oppimisen periaate: jatkumon toteutuminen varhaiskasvatuksesta työelämään saakka. On myös keskeistä, että peruskoulun aikana alueellinen tasa-arvo toteutuu ja kaikille halukkaille oppijoille taataan mahdollisuus vieraiden kielten opiskeluun.

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa.

Kirjallisuus:

Airola, A. 2004. Yritysten kielitaitotarpeet Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita 17. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Airola, A. 2011. Kansainvälistyvä Pohjois-Karjala. Näkökulmia kansainvälistymiseen pohjoiskarjalaisissa yrityksissä ja Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C:45. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

Airola, A. & Piironen, M. 2005. How Can I Help You? Kielitaitotarpeiden kartoitus sosiaali- ja terveystalalla Joensuussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita 22. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.

EK 2010. Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK. Saatavilla: http://www.ek.fi/ek/fi/yrityskyselyt/liitteet/Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf

Jussila, K., Mäkinen, M., Mäkirinne, M. & Tomperi, T. 1997. Kansainvälistymisen edellyttämät työntekijän henkilövalmiudet. Helsingin yliopisto: Vantaan Täydennyskoulutuslaitos.

Kieliparlamentti 2011. Työelämän kieli- ja viestintätaidot. Saatavilla: http://www.kotus.fi/files/1933/Kieliparlamentti_kannanotto_2011.pdf

SA 2011. Suomalaiset menestyvät eurooppalaisilla työmarkkinoilla – paluumuutto takkuua. Suomen Akatemian tiedote 13.1.2011. Saatavilla: <http://www.aka.fi/fi/A/Suomen-Akatemia/Mediapalvelut/Tiedotteet/1/Suomalaiset-menestyvat-eurooppalaisilla-tyomarkkinoilla-paluumuutto-takkuua/>